

# NOVICE

## kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj X.

V saboto 3. januarja (poznzimna) 1852.

List 1.

### Novoletnica.

Vošiti srečo k novoletji

Je šega že od Bog vé kdaj;

Alj prazdni sreče so obeti,

Ce srečo Bog derži nazaj.

Nebeški Oče! Ti zapodi

Oblak nesreče v daljno tmó,

Prijazno solnce sreče vodi

Sušit solze, ki še tekó.

Obilnej lomi kruh mem lani,

Kjer lica glada še medlé;

Svoj blagoslov razlij nad nami,

Tolaži vpadeno sercé!

Naj žarko solnce, vreme jasno

Preblage kapljice zori;

Naj solnce blagrov sija krasno,

Nas uri, bistri in modri.

Naj v ognji rodoljubja vnema

Slovensko vsako serce se;

Ljubezen bratovska objema,

Pobratí naj narode vse!

Ti, bravec, prašáš nas Novice:

Zakaj ste večí, ko ste ble?

Ima ljubezen kaj gorice,

Čezdalje več povedat' vé.

Deseti naš tečaj vládaj

Vzajemnost hvaljena povsot,

Use nam brate budi, zbadaj

Roké podati nam naprot!

### Premišljevanje, kako se prihodnjič povodnjim ubraniti.

Strašna škoda, ki so jo reke in hudourniki preteklo leto po mnogih krajih napravili, je znana celimu svetu — piše hvalevredni nemški tednik Štajarske kmetijske družbe (*Wochenblatt der steierm. L.-W.-Gesellschaft* — iz kteriga povzamemo ta sostavek, kot „besedo o pravim času“.

Nesreča je, oh! dogotovljena, jok in zdih se razlega povsod, milodari se pridno naberajo in se obilo stekajo od vsih strani v tolažbo povodnjencam, mostovi se popravljajo, poderte pohištva se zidajo, zavalí se razmetujejo — ali z vsim tem se ne bojo prihodnje povodnji ubranile, ki bi jih utegnila silovita voda prihodnjič spet naključiti, in ktere bojo gotovo še hujši od poslednjih, ako bomo z gojzdi (boršti) tako ravnali, kakor smo sedaj ravnati počeli. Velika povodinj je bila, kakor stojí v starih bukvah zapisano, v letu 1567, še večí leta 1813 in 1827 — še hujši od teh pa lanjskiga leta!

Vsakimu domorodcu mora tedaj skerb biti, da se taka grozna nesreča odverne ali saj stanovitno pomanjša.

Poskusili bomo tedaj pripomočke naznaniti, kako naj bi se to doseglo. Začeti pa moramo iz maliga, da bo vsakimu bravcu jasen naš dokaz in bojo gotovi naši nasvétí.

Kratkovidni človek je abotin zadosti, misliti, da živali in rastljine so le za njega vstvarjene; takimu ni mar, da vsaka reč na svetu ima tudi namen za-se in namen za občinstvo; on seka, žgè, ruje, kolje in pokončuje vse, kar mu pod roko pride, brez pomislika na prihodnost, brez prevdarka, da neka razmera med živalmi in rastljinami mora na svetu biti, ako hoče podnebje z zemljo v pravim redu, svét na svojim mestu tako obstati, kakor mu ga je Božja modrost odločila. Človek, ki ne vidi eno ped dalje, ne porajta vsiga tega nič, žíví le za-se, in pokončuje vse tako, kakor da bi se že jutri sodnimu dnevú trebilo.

Mlado dervó se ne zavé potreb človekovih, ko eno lego za drugo okoli svojiga debla, svojiga trupla, naklada — ampak le dela tako, ker tako delati mora, da rase, cvetè, sad rodí in svoje pleme ohrani.

Ali s tem še svojiga namena drevó ni doveršilo. Kot stvar v versti družih stvari ima v veličanskim gospodarstvu narave še drug namen.

V zraku, ki našo zemljo krog in krog do visokosti 12 milj nad nami obdaja, najdemo reči, ki morajo med sabo v pravi razmeri biti, scer ni zrak v živež ljudém, živalim in rastljinam v gden. Te reči so kislic, gnjilic, ogljic, elekrika in voda v podobi soparov, v podobi megle in oblakov, ki kot dež, sneg ali toča na zemljo padajo.

(Dalje sledi.)

### Živnozdravnik.

„Novice“ so te dni sledeči dopis prejele: „Prijazno vas prosimo, nas podučiti: kaj je s takimi mladimi in starimi prešički početi, kteri garje, kozé ali osipce dobé? V naših krajih se je ta nadloga zlo vgnjezdila in mnogo živinčet je že pocepalo“.

„Novice“, kterih namen je vsim potrebam na pomoč priti, kolikor le zamorejo, rade podajo podúk o tem.

Nar poprej opomnimo, da kozé in osipce (*Blattern oder Pocken*) — in pa garje (*grinte, Raude, Krätze, Grind*) so dvojna bolezní, ki se mora ločiti. Obedve bolezní ste sicer kožni spušaji (*Ausschlag*), vunder niste edini.

Kozé ali osipce (*osepnice*) večidel napadajo le mlado živino, so z vročnico združene, to je,

# NOVICE

## kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj X.

V sredo 7. januarja (poznzimna) 1852.

List 2.

### *Pravila,*

*po katerih se ima prihodnje vladanje v kronovinah austrijskiga cesarstva ustanoviti.*

Kakor smo v poslednjim listu „Novic“ naznanili, so presvitli cesar po vzdignjeni vstavni vladi od 4. marca 1849 in po zaslišanju Svojiga ministerskiga in deržavniga svetovavstva 31. decembra lanjskiga leta za nar važniši in potrebniši zadeve glavne pravila določili, po katerih se ima v vsih austrijskih deželah vladija vpeljati. Te pravila so splošna podloga vsih iz izviražočih postav, ktere imajo po nar višjim ukazu dotične ministerstva brez pomude izdelati in cesarju v poterjenje predložiti. Postave pa, katerih pričujoče pravila ne zapopadejo, se bojo pozneje določile, kakor jih bosta skušnja in skerben prevdarek vsih potreb različnih austrijskih narodov razodela; dosihmal ostanejo tu sèm spadajoče sedanje postave v svoji veljavnosti.

Poglavne pravila, ki so jih cesar že sedaj kot podlogo prihodnje vladije v vsih kronovinah austrijskiga cesarstva naukazali, so zapopadene v sledečih 36 razdelkih, kteri so vsacimu deržavljanu vediti potreba.

§. 1. zapové, da vse pod starimi zgodovinskimi ali novimi imeni v austrijsko cesarstvo zedinjene dežele so neločljivi obstojni deli austrijsko-cesarske nasledne samovlade.

§. 2. določi, da imé „kronovina“ veljá le v vradnim jeziku kot občni zaznamek; scer pa se ima vsaka dežela po svojim imenu (na priliko: kraljestvo, vojvodstvo itd.) imenovati.

§. 3. zapové, da obsežik kronovin se ima obderžati s privzderžkam tacih sprememb, ki bi jih utegnile opravne potrebe nanesti.

§. 4. naukaže v vsaki kronovini toliko cesarskih okrajnih ali kantonskih vradnij kolikor jih je potreba, in pod tistimi imeni, ki so v vsaki deželi navadne bile (na priliko pri nas: okrajne ali kantonske komisije); v teh vradnijah imajo, kar koli je mogoče, vse opravne oblasti zedinjene biti (na priliko tudi sodije).

Po §§. 5. in 6. bojo v večih kronovinah čez kantonske vradnije kresijske vradnije z navadnimi imeni (stolica, delegacija, kresija) postavljene, čez te pa deželne poglavarstva.

Po §. 7. ostanejo za krajne soseske ali srenje tiste, kakor so nekđaj bile ali so še sedaj, brez da bi se njih združenje, kjer je potrebno ali kjer se dokazano želi, branilo.

Po §. 8. se ima gledati pri vstanovitvi krajnih sosesk na razloček med kmečkimi in mestnimi soseskami, in zlasti pri mestnih soseskah

na poprejšno lastnost in posebne razmere kraljevih in cesarskih mest.

Po §. 9 je pri vstanovitvi kmečkih sosesk dovoljeno, da se poprejšni grajšinski veliki posestniki pod gotovimi in v vsaki deželi natanjko določljivimi pogodbami iz zaveze krajnih sosesk ločijo in naravnost pod okrajne cesarske vradnije postavijo. Več grajšinskih tikama sosednih okolic se zamore v ta namen združiti.

Po §. 10. morajo predstojniki kmečkih in mestnih sosesk od vlade poterjeni biti, ali jih po okolišinah tudi vlada izvoli. V zvestobo in pokoršino cesarju in zvesto spolnjenje svojih dolžnost se bojo v prisego vzeli. Tudi višji soseskine vradniki morajo tam, ker soseskine okolišine to nanesejo, po vladi poterjeni biti.

Po §. 11. je volitev soseskineh predstojnikov in odbornikov s postavnim prideržkam soseskam prepušeno; kako se bojo pa volili, bo posebna postava določila.

§. 12. zapové, da soseskine predstojniki in odborniki se imajo tako imenovati, kakor so se navadno v vsaki deželi nekđaj imenovali.

§. 13. Opravitstvo sosesk obseže sploh soseskine reči, vunder s to zavezo, da imajo soseske in njih predstojniki predstavljeno cesarsko oblast v vsih občinskih zadevah, ki jih bojo splošni ali posamski naukazi terjali, s svojo pripomočjo podpirati. Tudi v lastnih soseskineh zadevah se imajo imenitniši dela in sklepi, ktere bo soseskina postava bolj natanjko določila, v pretres in poterjenje cesarski vradii predložiti.

Po §. 14. ima očitnost (javnost) soseskineh pomenkov jenjati, razun posebnih slovesnost; vunder je dovoljeno, da se dotičnim sosesčanam pogled v posebne zadeve ne brani.

Po §. 15. so soseske praviloma kantonskim vradijam podložne, le izjemno znajo ktere z oziram na njih posebne lastnosti kresijam ali deželnim poglavarstvam neposredno podložne biti.

(Konec sledi.)

### *Premišljevanje, kako se prihodnjič povodnjim ubraniti.*

(Dalje.)

Kislic (Sauerstoff) je tista pervina in nevidljiva stvar v zraku (ljuftu), ktera druge reči, kakor mleko, vol, vino i. t. d., okisa in od tod imé „kislic“ ima; ko bi v zraku kislica ne bilo, bi se te reči ne skisale; on je obstojni del ne le zraka, temuč tudi vode; rastljin, žival, mnogih rud i. t. d. — on dela na svetu nar veči spremine; človek, ži-

vali in rastljine ga dihajo in živijo po njem; kadar kakošna reč gori, vrè, se kisa, gnjuje, kislica potrebuje, sicer bi ne gorela, se ne kisala, ne vrela, ne gnjila.

Kako silno veliko se pa kislica na svetu potrebuje, vsak lahko iz tega zapopade, ako pomisli, da na zemlji sedaj okoli 1000 milijonov ljudi živi in je le v Evropi okoli 26 milijonov konj, 88 milijonov goved, 184 mil. ovác, 50 mil. prešičev in 8 mil. kóz — in da vsak človek v 24 urah 1 funt in 21 lotov, vsaka domača živina pa še blizo 4krat več kislica za dihanje povžije, in namesto njega 2 funta in 9 lotov ogeljne kisline\*) izdiha, — dalje še živi veliko milijonov družih žival, ki tudi kislic dihajo, — vsak seženj (klafta) 30 pavcov dolzih dèrv, kadar pogori, potrebuje 87,168 kubik-čevljev kislica, — vsako vedro mošta, kadar vrè in se vino iz njega dela, potrebuje 4 funte in pol kislica, in če vzamemo skupej, da se na 12 milijonih vinogradov vsako leto nar manj 240 milijonov mošta pridela, je vsako leto k vinorenji 1080 mil. funtov kislica potreba.

Zrajtano je, da se vsako leto za vse spremembe na svetu kakih 28 bilionov centov kislica iz zraka povžije, in da se mu na mesto njega 39 bilionov ogeljne kisline po vsih teh spremembah nazaj da, — in vendar se pri vsem tem ne vidi, da bi v zraku kislica zmanjkovalo ali ogeljne kisline odveč bilo.

Po takim je gotovo, da se mora na svetu nekaj vedno goditi, kar zraku nazaj daje, kar je po teh spremenih zgubil, da se po takim vedno prava mera kislica v zraku obderži.

Božja previdnost je v ta namen rastljine vstvarila, ne le da so človeku in živalim v živež, temuč tudi da preminjajo zrak tako, da je za dihanje dober in pripraven. Rastljine namreč potegujejo vedno iz zraka ogeljno kislino v-se, ki so jo ljudje in živali izdihali, obderžijo ogljic, ki ga ima ogeljna kislina v sebi, za svoj živež, kislic ogeljne kisline pa pahajo iz sebe, da gre zopet v zrak, kteriga ljudje in živali sopejo.

Iz tega se vidi velika imenitnost rastljin za zdrav in dober zrak, in da bi brez rastljin, brez drevés, brez gojzdov celò zdraviga zraka ne bilo in tudi ne zdraviga človeka ne zdrave živine na zemlji.

Kolikošna je božja previdnost, ktere neomikan človek, ki vsiga tega ne vé, celò prav ceniti in v čislih imeti ni v stanu!

Ko smo to dokazali, vsakimu bravcu zapopadljivo, grémo v svojih dokazih eno stopnjo naprej, da pridemo do očividniga dokaza tega, kar imamo v tem poduku spričati.

Znano je dalje, da rastljine s svojimi koreninami in s perjem tudi vodo popivajo, in da celò vodene sopúhe serkajo in v majhne kapljice nabirajo, ktere vidimo kot roso na koncèh rastljinškiga perja se lesketati.

En del vode popijejo rastljine, drugi del ločijo v podobi sopúha iz sebe, ki se večkrat v meglo združi, ktero dostikrat vidimo, kako gojzde pokriva.

Mera povžite in mera spet iz rastljin v podobi sopúha izpahnjene vode se sicer ne da natanjko povedati, vunder ne bomo dalječ od resnice zašli, ako rečemo, da vsaka rastljina en del

vode za svojo rast povžije, tri dele je pa iz sebe izhlapi.

Ker hrastovo drevó srednje velikosti v enim dnevu 30 funtov vode iz sebe izhlapi, je je moglo po ravno rečeni razmeri 40 funtov v-se potegniti. Če tedaj stoji na 1 oralu (johu) 800 tacih drevés, poserkajo vse te skupej 320 centov vode na dan.

Iz tega je pa jasno kot beli dan, kako neizrečeno veliko vode zamore en gojzd od sto in sto oralov poserkati — in lahko se da zapopasti iz tega, da dežnica z gojzdov, ki so z drevjem zasajeni, ne more hipoma pridreti, gorskih vodá napraviti in povodinj napraviti, ampak da se to le zgoditi zamore, ako dolgo dežuje. Zapopade se pa nasproti lahko, da je pri golih gojzdih že zadosti, ako le 3 dni dežuje, tako strašne povodnji napraviti, kakor smo jih lansko leto po 3 dneh (1. 2. 3. novembra) doživeli.

Se hočemo taki nesreči prihodnje ubraniti, je treba za gojzde skrbeti.

(Dalje sledi.)

### **Živinozdravnik.**

(Konec.)

Garje, lišaji, srbečiča so tudi pri prešičih zlo nalezljiva boleznin, pa brez vročnice (ohne Fieber); razločno znamnje je, da garje živino srbé, da se tedaj rada drgne in je po tem na več mestih po koži oguljena. Izvirajo pa garje, ako jih ni živinče od družiga nalezlo, iz nesnage v tesnih in niskih svinjaci, iz nemarniga gleštanja, iz spridene piče, iz mokriga vremena itd.

Pervo tudi pri ti bolezni je: zdrave od bolnih ločiti in na drugo mesto postaviti; pa tudi garjeva živina ne smé v okuženim svinjaku ostati, ampak naj se na čedno mesto postavi; med tem naj se svinjak dobro očedi in posnažijo tla in stene, kterih se je morebiti kužnina prijela. Če ni gospodar v tem skerben, ne bo odpravil lahko bolezni od svoje živine.

Garjevo živinče naj se vsaki dan zmiva ali koplje z lugam, v kterim je nekoliko črniga milja (černe žajfe) raztopljeniga bilo, in po tem naj se po koži dobro s slamo drgne, ktera se pa mora vsakibart spremeniti. Zlo pohvaljeno je tudi vmivanje z vodó, v kteri sta pepél in kurjek razpušena.

O gorkim vremenu je dobro garjeviga prešiča vsaki dan v vodi kopati.

Veliko pomagajo v gotovši ozdravljenje tudi notranje zdravila, zlasti: pol lota žèpla in pol lota siroviga antimona (rohen Spiesglanz), ki se vsaki dan med pičo (pomije) pomešata.

So garje bolj zastarane, vbribaj va-nje žepljeniga mazila, aliterpentinoviga olja ene dni zaporedoma.

### **Napoleonovci.**

(Konec.)

Že v 23. letu svoje starosti si je predsednik sedanje Francoske ljudovlade Napoleon prizadeval za vstajo v papeževih deželah v letu 1831; potem je živel s svojo materjo na Švajcarskem, od kodar je v letu 1836 oborožen Francosko v mestu Strassburg napadel, da bi kralja Ludevika Filipa iz prestola pahnul in se sam na čelo francoske vlade postavil. Med tem pa pade v oblast Ludeviku Filipu, od kterega je milost s tem pogojem zabil, da se ima v Ameriko podati. Ali ondi se ni dolgo mudil, ampak kmalo se poverne na Švajcarsko, od kodar se je moral v letu 1839 po tirjanju

\*) Ogeljna kislina, ktero vsak človek in vsaka živina izdiha, in ktera se pri vrenju mošta v podobi zračnih mehurečkov iz mošta loči, obstoji iz 27 delov ogljica in 73 delov kislica.

# NOVICE

## kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj **X.**

V saboto 17. januarja (poznozimna) 1852.

List **5.**

### **Pesmica o snegu.**

Sneg debeli še pokriva  
Gojzde, njive, travnike,  
Pod odéjo svojo ima  
Kmeta sladko upanje.

Kak cvetlice in rastljine  
So pod snegam hranjene:  
Alj so zdrave, alj zebljine  
Hude že omagane?

Marsiktero cvetko milo,  
Ki cvetela je lepó,  
Zimsko srežje bo umorilo,  
Da spomlad je več ne bo.

Le cvetlica, ki imela  
Terdno je korenice,  
Bode sopet oživéla,  
Lepši bo nje ličice!

A. Praprotnik.

### **Kako dobroto krompirja zvediti.**

(Konec.)

Kaj pa to pomeni: če krompir plava (in kako plava) ali če se potopí v pervim ali drugim kozarcu?

Gotove skušnje o tem tole učé:

Ako plava krompir v pervim kozarcu, je nar slaběji sorte, to je, on še v 100 delih nima 15 delov moke.

Ako pa krompir v pervim kozarcu na dno pade, v drugim kozarcu pa plava, je to znamenje dobre sorte, in je tolikanj bolji, bolj ko proti dnu sili; zapopadek moke v takim krompirji je čez 15 noter do 22 delov.

Ako pa krompir v drugim kozarcu na dno pade, je nar boljši sorte; tak krompir ima čez 22 do 27 delov moke v sebi.

Na to vižo se zvé dobrota krompirja za kakoršno koli rabo.

Če je krompir zlo trohljiv po gnjilini, bo, če je tudi debel, vselej plaval tudi v pervim kozarcu. Tak krompir naj se nikdar ne vzame za seme.

Hoče pa kdo še bolj natanjko zvediti, koliko moke ima krompir v sebi, naj si napravi 8 tacih kozarcev, in zvedil bo vsako stotinko, koliko je moke v krompirji. V vsak kozarc se vlije za to tudi pol funta vode, — soli pa toliko: v 1. kozarc se je dene 2 lota ali 8 kvinteljcov, v 2. kozarc 9 kvint., v 3. kozarc 10 kvint., in tako za 1 kvinteljcz zmirej več v vsaki kozarc noter do 15 kvinteljcov v 8. kozarcu.

Ako se krompir potopí do dna v 1. kozarcu, ima 15 do 16 delov moke. Ako se potopí v 2. kozarcu, ima 17—18 delov moke, ako se potopí

v 3. kozarcu, ima 18—19 delov moke, in zmira za 1 del več, tako, da krompir, ki se potopí v 8. kozarcu, ima 26 do 27 delov moke.

Ta skušnja z 8 kozarci je popolnoma natanjčna; — ker pa take natanjčnosti kmetovavci ne potrebujejo, je zadosti, ako se poskušnja le s 3 kozarci napravi, kakor smo gôri razložili.

Da vse to slana voda razodeva, je pa za to, ker sol vodo bolj teško in močno naredí, da tedaj mora taka reč, ktera se v slano vodo položi, že težji biti, ako s svojo težo hoče težo vode premagati.

Deni kakoršin koli tudi nar slabji in gnjili krompir v navadno vodo; vselej ti bo na dno padel, — v slani je pa to vse drugač.

Zato se tudi v morji veliko lože plava, kakor v drugi vodi, ker močnejši slana voda človeka lože nosi.

### **Premišljevanje, kako se prihodnjič povodnjim ubraniti.**

(Dalje.)

Pridno gojzdno gospodarstvo in drevoreja pa ni le samo potrebna za to, da drevje v gojzdih popiva mokroto s podnebja, temuč ima veliko moč tudi zoper blisk in strelo, ktera nam pohištva požiga, in zoper točo, ktera kmetu dostikrat hipoma vés njegov up celiga leta, vse njegove premoženje pokončá.

Blisk in strela, grom in toča pa izvirajo iz ene moči, ki se elektrika ali kalamična moč imenuje, ktera se večidel pod nebam takrat nareja, ko se voda v sopúh spreminja.

Ako bi nekteri kraji še toliko umetnih strelovodov imeli, vsi ti ne bojo dosto pomagali, ako ne skerbimo za to, da nas narava (natora) sama ne brani nebeškiga ognja in toče.

V naravi je vse v nar lepšim redu; povsod vlada neskončna modrost, ktera je vsacimu kamnju in vsacimu bitju, naj bo še tako majhna stvarica, določila njegov cilj in konec.

Prašamo pa: zakaj je Stvarnik gojzdno hojvje iglasto vstvaril? zakaj je perjice narezano, kosmato, ternasto itd. naredil? in dobili bomo odgovor: da se ravnomera med kalamično močjó zraka in zemlje ohrani.

Te iglice, te nareze, to ternje, ki jih vidimo na perji drevés, so osíne (špice) tistih strelovodov, ki so edini v stanu s podnebja tisto grozovito moč nevidama na-se potegovati, ki se scer v nebeški oginj in strelo ali točo v podnebji združi in potem na zemlji strašno škodo dela.

Ako hočemo tedaj to škodo odverniti,

je treba, da hojovje v gojzlih na vso moč množimo, ne pa, da jelko in smreko in drugo drevje pokončujemo.

Dragi prijatelj! če nič družiga ne veš od dreveša, kakor da je za to, da ti les daje — reveš si grozno kratke pameti! Ti si po tem takim modrim naménam Stvarnika nebés in zemlje le na poti, ker pokončuješ v nevédnosti ali razujzdanosti to, kar je on tako modro vstvaril! Drevjeima zraven tega, da nam les daje in da si svoje pléme ohrani, tudi še te naméne, namreč: da človeku in živalim zrak za sopenje čisti, — da vodo, ki iz morja in rek pod nebje puhti, enakomerno razdeljuje jo popivaje, — in da strelo in točo kroti.

Kdor ta namén drevja zapopade — in zapopasti ga ni teško iz tega, kar smo dosihmal zapopadljivo razložili — bo spoznal v drevju roko modriga Stvarnika nebés in zemlje, bo spoznal v njem potrebno stvar, brez ktere človeški rod celò obstati ne more — in ga bo po tem spoznanji tudi cenil po njegovi veliki vrednosti, ga varoval in množil, kolikor bo nar bolj mogel.

(Dalje sledi.)

### **Gospodarske reči.**

(*Ogenj s perstjó gasiti*). Kjer ogenj vstane, pa vode ali celò ni ali je pomanjkuje, je perst nar bolj gasilo, ako ogenj ni na visocim. Izkopa se namreč hitro zemlja, s ktero se vse reči, kterih se je ogenj prijel, nasujejo. Dim zgine koj, in če več ljudi tako dela, se zamore pogor kmalo zadušiti. Kjer velik ogenj nastane, kar posebno po kmetih se tako lahko in pogostama primeri, naj se, kolikor mogoče, blizo ognja, izkopana perst u kupe nanese, ter naj se z dolgoročnimi lopatami od te persti na ogenj ljuča. Omenjeno gasilo je gotovo. Koliko pri ognju zamore, vsak lahko pri kôpah (Kohlenmeiler) vidi, kjer se požár s pomočjo persti sploh in hitro pogasi.

(*Gladina za pohišje (Möbelpolitur)*). Vzemi 1 lot korenine, kateri se „Alkanawurzel“ pravi, in ki se u vsaki lekarni dobí, ter zdrobljeno kuhaj s 5 ali 6 žlicami laneniga olja u lončeni posodi na majhni žerjavci tako, da ne bode vrela. Kadar se zmes razhladí, namoči u njo mehko tanjko cunjico, ter namaži ž-njo pohišje, mizo, stole, skrinje i. t. d. Kacih 24 ur po tem obribaj vse rahlo in bodeš vidil kako se sveti. Po takim ravnanju ni več mescev nič družiga treba, kakor pohišje le skerbno s čistim belim pertam večkrat prahú in nesnage očistiti, preden da se zgorej priporočena gladina vnovič rabi. J. Š.

### **Slovanski popotnik.**

\* Slovani na Dunaji so se letos namenili mnogokrat plesati; imeli bodo 4 slovanske plese (bale), 3 male in 1 velicega; ta bo 8. svečana v Zofiini dvorani.

\* Ban Jelačić je izdal proglas na ljudstvo trojedne kraljevine, v katerem govori o veliki potrebi narodnega igrališča ter pravi, da brez njega ni nade, da bi se razvilo narodno slovstvo in dušno izobraženje; ono je narodna potreba, najvažniši odgojivnica narodne omike; ono je živo ogledalo navad preteklosti in sedanosti. Potem opominja, se z združeno močjo za njega napravo potegnuti, in pravi, da se tako lahko osnuje, da ni družega treba kakor dobre volje. Poslednjič išče 4000 rodoljubov, kterih vsak bi položil na oltar

domovine 25 gold. tako, da bi se 100.000 gold. nabralo, in razloži dalje, kako da se bode z denarjem ravnalo in kako se bo nazaj plačeval. „Neven“ pristavi, da je banska vlada sestavila vodstvo za napravo narodnega gledišča in sledeče može izvolila: predsednik Ambroz Vranicani-Dobrinović; odborniki: Dr. Demeter, Ivan Kukuljević in St. Firmin, N. Mallin, P. Hac in Vaso Mraović; za tajnika je bil izbran gospod Prica. — Ni dvombe, da se bo gledališče napravilo, ker se je sam ban za-nj potegнул.

\* V Št. Jakopskej fari (v Rožju) na Koroškem se je z novim letom slovensko bravno društvo začelo. Okoli 20 udov je že pristopilo, ki po rajnšu ali po 40–30 krajc. na letu za nakupovanje bukev plačujejo. Vstanovitelj tega hvalvredniga društva je verli rodoljub g. kaplan Lambert Ferčnik.

\* Na svetlem sta prva dva lista v Zagrebu izhajočega zabavnega in poučnega lista „Nevena“. Vreduje ga verli pisatelj Mirko Bogović. Zapopadeta prva lista dve pesmici: „Pesmo o Nevenu“ in „Kletvo peru pesnikovom“ obé lepo zložene; potem povest „Hajduk Goiko, naša književnost u najnovie doba, nešto o ilirskoj umetnosti, Katarina, kraljica bosanska, narodne poslovice, naš narodni jezik, Rafaeli Fornarina, slavjanske vesti, različite vesti, smešice in bibliografio“. Vredovan je jako dobro in tudi zunajna oblika je lična, toraj ga živo priporočimo Slovencem.

\* V Zagrebu je Ivan Kukuljević izdal življenjepis Jurja Julia Klovia, slikarja. Knjiga velja 24 kr.

\* Karel Vinařický je v česko prestavil pesniške dela Virgilia Marona, ki so že natisnjene in veljajo 2 gold.

\* Čelakovsky je izdal v Pragi „Mudroslovi národu slovanskeho ve prislovih“ (modroslovje naroda slovanskega v prisloviceh). Priložil je tudi zbirko prostonarodnih českých prislovic. Knjiga velja 2 gold.

\* Gosp. Martin Hattala, profesor slovaškega jezika in slovstva v Požunu, je izdal čitanko (berilo) za gimnazije pod naslovom: Čechisch-slovakische und deutsche Aufgaben zum beiderseitigen Uebersetzen, und Lesestücke von Martin Hattala. Dunajske „slovenske noviny“, ki jo pretresujejo in prav hvalijo, pristavijo, da je gospod izdatelj s tem veliki potrebi na slovaških učilnicah zadostil, ker bodo tako namreč tudi neslovanski učenci priložnost imeli, se slavenskega učiti.

\* Drugi del zgodovine huzitske od Palackega je že gotov, in se je izdal na stroške česke matice. Imenitno je posebno tudi to, da je prvi del že v angleško prestavljen na svitlo prišel. — Dr. Jožef Smetana, profesor na višjem gimnazii v Pilzni, je izdal učbno knjigo o silozpytu pro nižši gymnázia ali realky (fiziko za nižji gymnazij in realno šolo). Ta knjiga se je, kakor „Pražske noviny“ pišejo, ministerstvu uka predložila in je od njega za pripravno učbno knjigo nanzanjena.

\* Sliši se, da misli vredništvo „Kola“ prevzeti gosp. Maks Pric in zunajno podobo, kakor tudi zapopadek popolnoma promeniti; on hoče, da ta časopis izhaja v večej obliki in da donša samo znanstvene sestavke. Želimo, da bi se ta novica poterdila, ker je „Kolo“ zdaj zares pešal.

\* Slavni česki pisatelj Šafařik je izdal „sta-

# NOVICE

## kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Blewais.*

Tečaj X.

V sredo 21. januarja (poznzimna) 1852.

List 6.

### **Marko Kraljevič i Musa kesedžija.**

(Poslovenil iz serbskega F. Cegnar.)

Vino pije Musa Arbanasec  
V belem Carigradu v novej keremi;  
Ko se Musa mi napije vina,  
Pa pijan mi jame govoriti:  
»Že minulo je deveto leto,  
»Kar u Carigradu služim caru,  
»Še zaslužil nisim konja, ne orožja,  
»Ne obleke nove, ne še stare;  
»Zarotim pa se, pri moji véri!  
»Čem podati se v primorje ravno,  
»Zatvoriti pristanišča morja,  
»Ino ceste krog in krog primorja,  
»Na primorju zidati terdnjavo,  
»Krog in krog zabít' železne kavlje  
»Na nje obešat' hodže in hadžije.«  
Kar je izgovoril Turk pijani,  
Mi je s trezno glavo kmalo speljal:  
Se podal je u primorje ravno,  
Je zatvoril pristanišča morja  
Ino ceste krog in krog primorja,  
Kjer se vozi blago carevine,  
Tri sto tovorov na vsako leto,  
Vse je Musa za se si prideržal!  
Na primorju je terdnjavo zidal,  
Krog in krog zabil železne kavlje,  
Na nje obešal hodže in hadžije.  
Kadar pridejo do cara tožbe,  
Pošlje nad-nj Čuprilić-vezira,  
I za njim tri tisuče vojakov.  
Kadar pridejo v primorje ravno,  
Vse pobije Musa po primorju,  
Mi ujame Čuprilić-vezira,  
I zaveže roke mu na herbtu,  
Pa ga pošlje caru v beli Stambol.  
Car ne neha klicati junakov,  
Mu obljubi brezštevilo blago,  
Ki pogubi Musa kesedžija;  
Kdor pa se podal je u primorje,  
V Carigrad se živ več ni povernul.  
(Dalje sledi.)

### **Skerb za senožeti prihodnjo spomlad.**

Kakor hitro sneg skopni, se bo delo na travnikih pričelo. Posebno skerb mora kmetovavec imeti, da močirne travnike ali senožeti v suhe preuredi, in namesto kisle merve sladko pridela. Treba je drage kopati, grabne delati in travnik s pripravnim semenam obsejati. Pa še nekaj družiga je čez vse dobro, namreč na močirje premogov pepél (Steinkohlenasche) voziti, on odvzame ne le samo mokroto, temuč še naredi, da tam, kjer je bil potrošen, sama po sebi detelja rase; on tudi mah pogrize in deteljo zaplodi. Kdor je tedaj blizu železnice, kjer premogov pepél zmetujejo, ali blizu krajev, kjer premog kopajo, naj ta pepel

pridno na močirje vozi, in akoravno mu to kaj stroškov prizadene, naj na male troške ne gleda, saj bo velik in obilen dobiček dobil. Jaz sim se dobrote tega pepela očitno prepričal, toraj ga tudi z dobro vestjo priporočim \*). Na suhe travnike ali njive pa Bog ne daj! ga trositi; on bi suho zemljo še hujši sparil.  
J. H—k.

### **Premišljevanje, kako se prihodnjic povodnjim ubraniti.**

(Dalje.)

Ko smo v poprejšnim razložili živo potrebo gojzdov, ki so nar močnejši bramba zoper povodnje, moramo v kratkim še omeniti, kako bi se zamôglo potrebno pogoizdenje in pravo gojzdno gospodarstvo vpeljati, kteriga sedaj večidel pri nas pogrešamo v veliko škodo občinstvu.

Tu je treba pomoči od več strani, od zgorej in od spodej.

Pervic: je potreba novih gojzdnih postav, ki so primerjene razmeram sedanjiga časa, in ktere se že tako željno pričakujejo.

Drugič je potreba poravnave gojzdnih služnih pravic ali servitutov.

Brez teh dvojnih reči ne bo nikdar umniga gojzdniga gospodarstva, in tudi izučeni in skušeni gojzdnarji, če bi se jih še toliko v varstvo gojzdov postavilo, bojo le takrat kaj premogli, kadar bo lastnina vsaciga posestnika gotova, kadar bo sužne pravice na dobro vižo odpravljene in poravnane, in gojzdna nova postava v življenje stopila.

Tam, ker je država sama, kakor na Pruskim, Parskim, Francoskim in Ruskim, v posestvu velicnih gojzdov, tam je lahko gojzde varovati, da se jim prevelika sila ne godi s posekanjem lesa — težji je pa to ondi, kjer so gojzdi lastnina posamskih gospodarjev, kterim se ne more v njih pravice tako segati in zapovedovati, kakor pri občinskih državnih lastninah.

Ker se sme pričakovati, da se odkupljenje lesnih servitutov ne bo v denarji zgodilo, ampak v primernih deležkih gojzda, ki se bojo soseskam izročili, bo prav, ako bo nad soseskinimi gojzdi kakor tudi nad gojzdi duhovnih družb vlada čula in jih branila silniga pokon-

\*) Ravno tako dober se je tudi šôtni pepél (Torfasche) v Ljubljani po mnogih skušnjah za senožeti skazal, kakor je sploh vsake sorte pepél (tudi od mjarlij ali žajfarij in svečarij) na teško in ilovnato zemljo in na mokre in merzle travnike, spomladi potrošen, nar boljši gnoj, ki zemljo ogreje, mah zatara in deteljo zaplodi za več let. Komur je za obilniši in boljši pridélk mar, naj glešta travnike spomladi, kakor je gori rečeno. Vred.

čanja. Francoska vlada skerbi tako za ohranitev gojzdov, da nar poprej opominja in svari nemarniga posestnika, — če ne uboga, obseje vlada njegov gojzd z drevnim semenam in ga vzame začasno v svojo posest, v katerim času se mora nemarni posestnik svojim pravicam odpovedati; še le po preteku izgovorjeniga časa stopi spet v svoje pravice.

Naj bi se to tudi pri nas zgodilo, ker je gotovo, da je v naših goratih deželah veliko veliko gojzdniga prostora, kteriga se posamski posestniki niso sami v stanu lotiti in kteriga le država v gojzd predelati zamore. Se je to zgodilo, naj se postavi te gojzdne novine določeni čas pod oskerbnitvo države in se ž njimi tako ravná, kakor postave za zabranjene gojzde (Bannwälder) velevajo.

(Konec sledi.)

### **Ozír na asekuracijo zoper točo preteklo leto 1851.**

V Terstu je družba, ktera zraven družih zavarovíl tudi prejema zavarovanje zemljiš zoper škodo, ki jo toča napravi; imenuje se po laško „azienda assicuratrice“. Gosp. Karinger, tergovec v Ljubljani in opravnik te družbe za Krajsko, nam je podal konecletni obrajt, v katerim so zavarovanci iz mnogih deželá zaznamovani z zaznamkam: koliko so zavarovali, koliko zavarovíne plačali, za koliko jih je toča poškodovala in koliko so odškodnínine prejeli. Najdemo v tem zapisku (v katerim česke, ogerske in laške dežele niso zaznamovane) iz Štajarskiga zavarovanih 659, med temi po toči poškodovanih 195; iz Krajskiga zavarovanih 275, poškodovanih 112, iz Koroškiga zavarovanih 19, poškodovani ga nobeniga. Na Krajskem jih je bilo med zavarovanimi poškodovanih v okrajni Ljubljanski 5, v Černomeljski 95, v Novomeški 7, v Vipavski 4, v Krajski 1. Škoda njih je bila prerajtana na 10.848 fl. 27 krajc.; plačali zavarovíne so skupej 1333 fl. 46 kr., prejeli so pa odškodnínine 2999 30 kr., tedaj se je moglo za-nje iz občne zaloge, ki se iz vsih dežel napravlja, še 1665 fl. 44 kr. vzeti.

Odškodnína je preteklo leto le 27 fl. 39 kr. za sto znésla, zato ker je toča hudo bila, zavarovancov pa je premalo bilo.

Dokler se ne bojo vsi kmetovavci te koristne naprave vdeležili, bo tarifa za zavarovanje vedno velika in odškodnína manjši, kadar bo škode več. Če bi se pa vsi poprijeli, bi bilo le malo plačati in odškodnína bi bila polna — za to ker je ta družba vzajemna, to je, kar se denarja nabere, se konec leta po razmeri poškodovanja med poškodovance razdelí, le 7½ fl. od sto se odvzame za stroške, ki so za opravnike te družbe izgovorjeni.

### **Slovanski popotnik.**

\* Nek iskren horvaški rodoljub je vložil pri vredništvu „Südslav. Zeitung“ 200 gold. za dar dobre prostonarodne igre v horvaškem jeziku. Igre se zamorejo pošiljati do 1. kvetna t. l. vredništvu imenovanih novin.

\* Ravno je na svet prišlo „slovo njegovom preosveštenstvu upokojenom vladiki Petru II. Petroviću Njegošu svélom gospodaru Črne gore i Brda“, govorjeno 11. novbra 1851 v gerski cerkvici na Dunaju in spisano o serbskem jeziku (s cirilico) po serbskem prvem pe-

sniku Subotícu. Natisnjeno na stroške kneza Mihaila Obrenovića (mlajšega), iskrenega prijatla rajnkega. V tem „slovu“ je vse življenje slavnega vladika popisano. Ni na prodaj; dajejo ga le na dar; škoda le, da se ne dobi na prodaj, ker bi si ga gotovo marsikdo oskerbel, kteremu sicer tako ne bo v roke prišlo.

\* Pravoznansko-politično imenstvo za Rusine je že gotovo. Ilirsko-slovenskega je še le 14 pól natisnjenih.

\* Za narodni rusinski muzeum — pravi „Zorja Galicka“ — se je že mnogo denarja nabralo; iz zgornjo-ogerskih okrajn prihajajo obili darovi.

\* V Temišvaru je bil te dni prvi velki zbor serbskega bravnega društva; snidilo se je 70 udov, kterih vsak plačuje na leto 6 gold. Za vodja je bil zvoljen arhimandrit Maširević, za vodja namestnika dr. Stefanović in za knjiigarja profesor dr. Tirol. Pričakuje se, da se bo še mnogo novih udov nabralo.

\* V mestu Vladimiru na Ruskem se je postavilo novo mestno igrališče.

\* Kaznačić v Dobrovniku je zdal knjigo pod naslovom „narodne pesmi Jugoslavenov“. V nji je razgovor g. Tomaseo-ta o pesmah Slovanov in razgovor g. Kaznačića v pesmah okolice Dobrovniške. Velja knjiga 1 fl.; skupšina je določena milodarne mu zavodu jugoslovanskih vdóv in sirot, kterih možjé in očetje so v poslednjih vojskah ob življenje prišli.

\* V „narodnih novinah“ oznani gospod dr. Jakob Tkalec slovstveno delo brez naslova, kterega namen je — kakor pravi — svoje rojake soznani z ostanjki rimske umetnosti, ki so se izkopali in našli v Sisku in v toplicah pri Varazdinu. Popisu teh starinskih ostanjkov so podobe priložene. Celo delo se razdelí v dva razdela; prvi razdel ima na 7 tablah 59 oblik, drugi razdel pa na 5 tablah 24 oblik. Cena vsakega razdela je 3 gold. Celo delo bo prišlo na svitlo do konca mesca januarja 1852.

\* V Pragi v tiskarnici sinov Bogomila Haase se tiska, kakor „Pražske noviny“ pravijo, od gospoda Hanka spis pod naslovom: „Přehled literatury Česke“ po drugem natisu zgodovine českega slovstva od Jungmanna. Ta knjiga ima biti za šole in dom na Českem, Moravskem in Slovaškem.

\* Gospod Hanka je poskerbel, da se tiska angleški prevod kraljedvorskega rokopisa od prof. A. H. Wratislava.

\* Ni še davno, kar so sostavili zapisnik knjižnjice kardinala Mezzofanti-a. Našle so se knjige v njej v 400 različnih jezikih in narečjih.

\* Prvi trije deli zbirke spisov rusa Kukolnika so v Petrogradu že na svitlo prišli; čerterti del se pa ravno tiska. Dotični trije deli, ki imajo 2000 strani, zapopadejo sledeče dramatiške spise: Torquato Tasso, Roka Vsemogočnega domovine resnica, Knez Mihael Vasiljević, Skopin-Šujskij, Guilio Moati; potem roman Evelina de Vallerolle in povedke: Nadinka, Plukovnik, Leslie, Psyche, Montecchi in Capuleti. Fr. Cegnar.

### **Novičar iz slovanskih krajev.**

Iz Gradca se piše: V Štajarskih in Koroških rudnikih gotovo ni nič manj železa kakor na Angleškem, in Štajarsko in Koroško železo je spoznano še